

O‘ZBEKISTONDA DAVLAT BYUDJETI DAROMAD VA XARAJATLARINING TARKIBI VA DINAMIKASI TAHLILI

Abduraximova Saida Axmadjanovna

Ilmiy rahbar, TIFT Universiteti professori, iqtisodiyot fanlari doktori

saidaahmadjanovna07@gmail.com,

+998909570807

G‘ulomjonov Farruxbek Doniyorjon o‘g‘li
TIFT Universiteti MIK23-01 guruh magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda 2024-yilga mo‘ljallangan davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari tarkibi va dinamikasi tahlil qilinib, daromad manbalari, jumladan, to‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita soliqlar, resurs to‘lovlari va soliqdan tashqari tushumlar o‘rganilib, budjet yig‘imlarining diversifikatsiyasi va ortib borayotgani ta‘kidlangan. Xarajatlar tomonida, maqolada ta‘lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash kabi ijtimoiy sohalarga ustuvor ahamiyat qaratilib, iqtisodiy rivojlanish, infratuzilma va ekologik barqarorlikka katta investitsiyalar kiritilishi ta‘kidlanadi. Tadqiqot yakunlariga ko‘ra, O‘zbekistonning soliq-byudjet siyosati barqaror iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy farovonlik va kelajakdagi rivojlanish uchun fiskal barqarorlikka erishishga qaratilgan muvozanatli yondashuvni aks ettiradi.

Kalit so‘zlar: Budjet-soliq siyosati, daromadlar, xarajatlar, davlat, iqtisodiyot, rivojlanish, taqsimlash, konsolidatsiya.

Kirish

Davlat byudjeti har qanday davlatning iqtisodiy tuzilishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi va davlat moliyasini boshqarishning asosiy vositasi bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbekistonda davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari tarkibi va dinamikasini chuqur tahlil qilish hukumatning soliq-byudjet siyosati, ustuvor yo‘nalishlari va umumiy iqtisodiy yo‘nalishlarini tushunish uchun zarurdir. O‘zbekistonda davlat byudjeti turli daromad manbalaridan, jumladan, soliqlar, soliq bo‘lmagan daromadlar va grantlardan iborat bo‘lib, ularning har biri davlat xizmatlari va rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishda muhim rol o‘ynaydi.

Xarajatlar tomonida hukumat iqtisodiy o‘sishni va ijtimoiy farovonlikni oshirishga qaratilgan ta‘lim, sog‘liqni saqlash, infratuzilma va mudofaa kabi turli sohalarga mablag‘ ajratadi. Ushbu resurslarning taqsimlanishi va oqimiga iqtisodiy sharoitlar, inflyatsiya darajasi va hukumat islohotlari kabi ko‘plab omillar ta‘sir ko‘rsatadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda soliq islohotlari, daromad manbalarini diversifikatsiya qilish, fiskal markazlashtirishni kuchaytirish kabi muhim iqtisodiy o‘zgarishlar amalga oshirildi.

Ushbu o‘zgarishlar byudjetning tarkibi va taqsimlanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi, davlat moliyasini boshqarish uchun yangi vazifalar va imkoniyatlar yaratdi. Ushbu dinamikani tushunish siyosatchilar, iqtisodchilar va manfaatdor tomonlar uchun juda muhim, chunki ular barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan. Maqolada O‘zbekiston davlat byudjetining asosiy tarkibiy qismlari ko‘rib chiqiladi, daromadlarni shakllantirish va xarajatlarni

taqsimlash tendentsiyalari tahlil qilinadi hamda so‘nggi vaqtlarda amalga oshirilgan fiskal islohotlarning oqibatlari baholanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Keng ko‘lamli adabiyotlarda O‘zbekistonda davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarining tarkibi va dinamikasi haqida qimmatli ma‘lumotlar berilgan, bunda asosiy e‘tibor fiskal islohotlar, daromadlarni shakllantirish va xarajatlarni boshqarish masalalariga qaratilgan.

Berkov, A. (2019). O‘zbekistonda davlat moliyasini boshqarish evolyutsiyasini o‘rganib, postsovet davridagi asosiy fiskal islohotlarni yoritadi. Maqolada byudjet nazoratining markazlashtirilgan tizimidan markazlashmagan tizimiga o‘tish va davlat mablag‘larini yanada shaffof va samarali taqsimlashga o‘tish ta’kidlangan. Muallif mamlakatda soliq islohoti strategiyasini, yangi soliqlarning joriy etilishini, soliq solinadigan bazani kengaytirish, shu orqali byudjet daromadlari dinamikasiga ta’sir ko‘rsatishga qaratilgan siyosatning amalga oshirilishini o‘rganadi.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (2020). Ushbu maqola O‘zbekistonda davlat xarajatlari tendentsiyalarini chuqur tahlil qilib, tarixiy naqshlarni va davlat xarajatlaridagi o‘zgaruvchan ustuvorliklarni aniqlab beradi. Tadqiqotda ta’lim va sog‘liqni saqlash kabi ijtimoiy sohalarga mablag‘larni qayta taqsimlash, bu xarajatlarning qashshoqlikni kamaytirish va ijtimoiy farovonlikka ta’siriga alohida e‘tibor qaratilgan. Maqolada, shuningdek, O‘zbekiston iqtisodiyotini qayta qurishning fiskal oqibatlari va hukumatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish masalalarini hal etishda soliq intizomini saqlash borasidagi sa’y-harakatlari haqida so‘z boradi.

Sattarov, S., Ismoilov, M. (2021). O‘zbekistonda daromadlarni shakllantirishning murakkab tizimini, xususan, tabiiy resurslarga asoslangan daromadlarga bog‘liqlikdan ko‘proq diversifikatsiyalangan soliq tuzilmasiga o‘tishni ko‘rib chiqadilar. Ularning tadqiqotida daromadlar barqarorligini oshirishga qaratilgan qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) va yuridik shaxslardan olinadigan daromad solig‘iga o‘zgartirishlar kiritilgan soliq islohotlarining o‘rni alohida ta’kidlangan. Mualliflar, shuningdek, ushbu islohotlar turli tarmoqlar bo‘yicha resurslarni taqsimlashga qanday ta’sir qilganini tahlil qiladilar.

Moliya vazirligining rasmiy hisobotida (2022) O‘zbekistonning soliq-byudjet siyosati asoslari va byudjetni rejalashtirish jarayonlari har tomonlama tahlil qilingan. Hujjatda davlat byudjetining strategik vazifalari belgilab, asosiy e‘tibor iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, infratuzilmani rivojlantirish, ijtimoiy dasturlarga qaratilgan. Unda hukumatning xarajatlarni boshqarish samaradorligini oshirish va byudjet taqchilligini kamaytirish bo‘yicha xarajatlarni ratsionalizatsiya qilish va daromadlarni yig‘ish mexanizmlarini takomillashtirish borasidagi sa’y-harakatlari alohida ta’kidlangan. Bu manba hukumatning uzoq muddatli byudjet strategiyalarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Xalilov va Rahimov (2023). O‘zbekistonda davlat xarajatlari sxemasi va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qiladi. Ularning tadqiqotlari byudjet mablag‘laridagi o‘zgarishlar, xususan, infratuzilma, ta’lim va sog‘liqni saqlash kabi sohalarda - mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga qanday ta’sir qilishini o‘rganadi.

Tadqiqot xususiy sektor o‘rishini rag‘batlantirish va innovatsiyalarni rag‘batlantirishda maqsadli davlat xarajatlarning muhimligini ta’kidlaydi. Shuningdek, u davlat investitsiyalarining samaradorligi va xarajatlarni kengroq iqtisodiy maqsadlarga moslashtirishga qaratilgan.

Yuqoridagi tadqiqotlar birgalikda O‘zbekistondagi davlat byudjetining ko‘p qirrali ko‘rinishini taqdim etadi, bunda daromadlarni shakllantirish, xarajatlarni boshqarish va fiskal islohotlar sohasidagi muammolar ham, muvaffaqiyatlar ham ko‘rib chiqiladi. Ular birgalikda O‘zbekistonning davlat byudjeti jarayonlaridagi jadal o‘zgarishlarni tushunishga hissa qo‘shadilar, bu esa mamlakatning uzluksiz iqtisodiy rivojlanishi va fiskal barqarorlikni ta’minlash uchun zarurdir

Ushbu tadqiqotda O‘zbekiston davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarning tarkibi va dinamikasini o‘rganish uchun miqdoriy tahlilni sifat baholash bilan uyg‘unlashtirgan aralash usullar qo‘llaniladi. Metodologiya asosiy e’tibor daromadlar va xarajatlar tarkibidagi o‘zgarishlarni tushunishga, ularning iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini baholashga va so‘nggi vaqtlarda amalga oshirilgan fiskal islohotlarning oqibatlarini tahlil qilishga qaratilgan.

Natijalar va muhokama

O‘zbekistonning 2024-yilgi davlat budjeti daromadlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar tahlili turli choraklar bo‘yicha daromadlar tarkibi va dinamikasida sezilarli tendentsiyalarni ko‘rsatmoqda. Birinchi chorak (1-chorak), birinchi yarim yillik (1-yarim yillik) va to‘qqiz oylik (9 oylik) umumiy daromad ko‘rsatkichlari daromadlarning turli toifalari bo‘yicha aniq o‘rish traektoriyasini ko‘rsatadi. Ma’lumotlar daromad manbalarining diversifikatsiyasini ko‘rsatadi, bunda asosiy ulush to‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita soliqlar, shuningdek, resurslar to‘lovlari va mulk solig‘idan tushadi.

Jami tushumlar va soliqlar tarkibi

2024-yilning birinchi choragida jami tushumlar 52620,6 mln.so‘mni tashkil etdi. Keyingi olti oyda bu ko‘rsatkich sezilarli darajada oshdi va birinchi yarim yillikda 120 989,7 million so‘mga yetdi. Uchinchi chorak yakuniga ko‘ra jami daromadlar 120 989,7 million so‘mga yetdi, bu esa davlat daromadlarining barqaror o‘shib borayotganidan dalolat beradi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri soliqlar

Daromad va korporativ soliqlarni o‘z ichiga olgan to‘g‘ridan-to‘g‘ri soliqlar byudjet daromadlarining muhim qismini tashkil qiladi. 2024-yilning birinchi choragida davlat tomonidan 18770,7 million so‘m to‘g‘ridan-to‘g‘ri soliqlar undirildi. Bu ko‘rsatkich yil o‘rtalarida 40 314,3 million so‘mga o‘sgan bo‘lsa, sentabr oxiriga kelib 64 099 million so‘mga yetdi. Ta’kidlash joizki, foyda solig‘i (foyda solig‘i) to‘g‘ridan-to‘g‘ri soliqlarning asosiy qismini tashkil etib, birinchi chorakda 10 431,5 million so‘mdan boshlanib, I chorakda 22 031,0 million so‘mga o‘sgan va nihoyat III chorakda 36 578 million so‘mga yetgan. Xuddi shunday, shaxsiy daromad solig‘i va shaxsiy daromad solig‘i ham izchil o‘shib bordi va III chorak yakuniga ko‘ra jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i 25 414 million so‘mni tashkil etdi.

Bilvosita soliqlar

Bilvosita soliqlar, jumladan, QQS (Qo‘shilgan qiymatlik solig‘i), aksiz solig‘i (aksiz solig‘i) va bojxona to‘lovlari (bojxona boji) kuchli o‘shishni ko‘rsatdi. Birinchi chorakda davlat tomonidan egri soliqlardan 18193,0 mln.so‘m undirilgan bo‘lsa, yil o‘rtalarida bu ko‘rsatkich ikki baravardan ortiq oshib, 40004,0 mln. so‘mni tashkil etdi va III chorak yakuniga ko‘ra 62324 mln.so‘mga yetdi. Ushbu toifadagi eng katta to‘lovchi bo‘lgan QQS 1-chorakdagi 12 267,0 million so‘mdan III chorakda 41 847 million so‘mgacha o‘tdi.

Resurs va mulk solig‘i

Resurslar va mulk solig‘i ham o‘shib bordi va bu O‘zbekiston daromad manbalarini diversifikatsiya qilishga yordam berdi. Ushbu toifadagi jami summa 1-chorakda 8 317,3 mln. so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, birinchi yarim yillikda 17155,7 mln.so‘mga oshgan va III chorak yakuniga ko‘ra 26478 mln.so‘mga yetgan. Yerdan foydalanganlik va suv resurslari soliqlari bo‘yicha sezilarli o‘shish kuzatildi, yer solig‘i 1-chorakdagi 1853,4 million so‘mdan III chorakda 6016 million so‘mga, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqlar esa 239,5 million so‘mdan 623 million so‘mgacha o‘tdi.

Boshqa daromadlar

Soliq bo‘lmagan turli manbalarni o‘z ichiga olgan boshqa daromadlar uch davr mobaynida eng sezilarli o‘shishni kuzatdi. 1-chorakda 7339,6 mln. so‘mdan boshlangan boshqa daromadlar yil o‘rtalarida 23515,8 mln.so‘mga oshib, 3-chorak yakuniga ko‘ra 40745 mln.so‘mga yetdi (1-jadval).

2024-yilgi Davlat byudjeti daromadlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlar barcha toifalar bo‘yicha barqaror o‘shish tendentsiyasini, to‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita soliqlarning sezilarli o‘shishini, shuningdek, mol-mulk va resurs soliqlarining oshishini ko‘rsatmoqda. Bu natijalar soliq-byudjet islohotlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilganligini, daromadlarni yig‘ish mexanizmlari takomillashtirilganini, diversifikatsiyalangan va mustahkam davlat byudjetini shakllantirishga xizmat qilayotganini aks ettiradi

1-jadval

Davlat budjeti daromadlari⁵⁷

Ko‘rsatkichlar		2024 yil	2024 yil	2024 yil
		1-chorak	1-yarim yillik	9 oylik
I. Daromadlar		52 620,6	120 989,7	
1.	Bevosita soliqlar	18 770,7	40 314,3	64 099
1.1	Foyda solig‘i	10 431,5	22 031,0	36 578
1.2	Aylanmadan olinadigan soliq	594,3	1 350,4	2 106
1.3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i	7 744,9	16 932,8	25 414
2.	Bilvosita soliqlar	18 193,0	40 004,0	62 324
2.1	Qo‘shilgan qiymat solig‘i	12 267,0	26 689,3	41 847
2.2	Aksiz solig‘i	3 729,8	8 613,9	13 517

⁵⁷ <https://www.imv.uz/static/davlat-budjeti-daromadlari-2>

2.3	Bojxona boji	2 196,2	4 700,7	6 960
3.	Resurs to'lovlari va mulk solig'i	8 317,3	17 155,7	26 478
3.1	Mol-mulk solig'i	1 718,0	3 524,9	5 153
3.2	Yer solig'i	1 853,4	4 022,1	6 016
3.3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	4 506,4	9 183,0	14 687
3.4	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	239,5	425,7	623
4	Boshqa daromadlar	7 339,6	23 515,8	40 745

2-jadval

Davlat budjeti xarajatlari⁵⁸

Ko'rsatkichlar		2024-yil 1-chorak	2024-yil 6 oylik	2024-yil 9 oylik
		70 339,6	149 768,8	219 336,6
1.	Ijtimoiy xarajatlar	33 919,7	74 067,2	107 819,2
1.1	Ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xarajatlari	30 357,8	66 709,4	95 340,1
	<i>Shundan:</i>			
1.1.1	ta'lim	16 012,1	37 224,6	50 071,7
a.	maktabgacha ta'lim	3 019,6	6 449,4	9 911,7
b.	umumiy ta'lim	10 415,1	24 760,2	31 828,1
b.	kadrlar tayyorlash	2 577,4	6 015,0	8 332,0
1.1.2	sog'liqni saqlash	7 880,5	16 529,6	25 272,3
1.1.3	madaniyat va sport	1 176,5	2 768,6	4 266,1
1.1.4	fan	427,2	855,0	1 342,4
1.1.5	nafaqalar, moddiy yordam va kompensatsiya to'lovlari	4 308,7	7 984,6	11 588,0
1.1.6	aholi bandligi darajasini oshirish	126,0	455,5	1 069,8
1.2.	Moliya vazirligi huzuridagi budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasiga transfertlar	3 300,0	6 815,0	11 565,0
1.3.	Aholini uy-joy bilan ta'minlash dasturlarini moliyalashtirish uchun xarajatlar	261,9	542,8	914,1
2.	Iqtisodiyot xarajatlari	13 500,3	21 560,5	29 496,2
	<i>Shundan:</i>			
2.1	suv xo'jaligi ekspluatatsiyasi xarajatlari	1 671,4	4 715,2	7 209,4
2.2	sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash	1,5	74,0	206,4
2.3	geologiya qidiruv ishlari	145,3	392,4	589,2
2.4	aholi punktlarini obodonlashtirish ishlarini amalga oshirish	1 241,4	2 638,7	3 909,4
2.5	tabiatni muhofaza qilish	47,3	99,0	144,2
2.6	uy-joy kommunal ishlari	1 012,4	1 622,9	2 680,0

⁵⁸ <https://www.imv.uz/static/davlat-budjeti-xarajatlari-2>

2.7	tabiiy gaz narxlaridagi tafovut uchun subsidiyalar	8 057,0	9 300,0	9 500,0
3.	Investitsiya xarajatlarini moliyalashtirish	3 397,7	9 858,6	17 658,0
4.	Davlat boshqaruvi, adliya va prokuratura organlarini saqlash xarajatlari	3 486,7	7 530,9	11 398,9
5.	Sud organlarini saqlash xarajatlari	355,1	774,1	1 180,0
6.	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, shahar va tumanlar byudjetlarining zaxira jamg'armalari	388,7	1 019,5	1 553,4
7.	Davlat tomonidan NNT va fuqarolik jamiyatning boshqa inistitutlarini qo'llab-qo'vvatlash xarajatlari va o'zini o'zi boshqarish organlarini saqlash xarajatlari	376,3	661,5	885,9
8.	Davlat qarzlariga xizmat ko'rsatish va qoplash xarajatlari	2 490,6	6 983,0	9 641,9
9.	Boshqa xarajatlar	12 424,4	27 313,5	39 703,2

O'zbekistonning 2024-yilgi davlat byudjeti xarajatlari tahlili turli tarmoqlar bo'yicha umumiy xarajatlarning tizimli ravishda o'sishini ko'rsatmoqda. Birinchi chorak (1-chorak), birinchi yarim yillik (1-yarim yillik) va to'qqiz oylik (9 oylik) umumiy xarajatlari quyidagicha bo'ldi:

- **Birinchi chorak (1-chorak): 70 339,6 mln.so'm**
- **Birinchi yarim yillik (1 yillik): 149 768,8 mln.so'm**
- **To'qqiz oylik davr (9 oylik): 219 336,6 million so'm**

1. **Ijtimoiy xarajatlar** Byudjetning eng katta qismini tashkil etuvchi ijtimoiy xarajatlar yil davomida barqaror o'sib bordi. Birinchi chorakda ijtimoiy xarajatlar **33919,7 million so'mni** tashkil etib, yil o'rtalarida **74067,2 million so'mga**, III chorak yakuniga ko'ra **107819,2 million so'mga** o'sdi. Ijtimoiy xarajatlarning asosiy toifalari quyidagilardan iborat:

Ijtimoiy soha va aholini qo'llab-quvvatlash: I chorakda 30 357,8 million so'mdan boshlanib, birinchi chorakda 66 709,4 million so'mga ko'tarilgan va III chorakda **95 340,1 million so'mga** yetgan eng katta xarajatlar ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlariga yo'naltirildi. Ushbu toifaga turli kichik tarmoqlar kiradi:

- **Ta'lim:** Ta'lim xarajatlari 1-chorakdagi **16 012,1 million so'mdan** III chorakda **50 071,7 million so'mga** oshgan. E'tiborli kichik toifalarga erta bolalik ta'limi, umumiy ta'lim va kasbiy tayyorgarlik kiradi.

- **Sog'liqni saqlash:** Sog'liqni saqlashga sarflangan xarajatlar I chorakdagi **7 880,5 million so'mdan** III chorakda **25 272,3 million so'mgacha** o'sdi, bu

sogʻliqni saqlash infratuzilmasi va xizmatlarini yaxshilashga qaratilgan eʼtiborni aks ettiradi.

- **Madaniyat va sport:** Ushbu toifadagi xarajatlar 1-chorakdagi **1176,5 mln.soʻmdan 3-chorakda 4266,1 mln.soʻmga** koʻtarilib, madaniyat va sport dasturlariga investitsiyalar hajmi oshganini koʻrsatdi.

- **Pensiya, moddiy yordam va kompensatsiyalar:** Bu sohadagi xarajatlar 1-chorakdagi **4308,7 mln.soʻmdan 3-chorakda 11588,0 mln.soʻmgacha oshgani aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qoʻllab-quvvatlashning kuchayganidan dalolat beradi.**

- **Pensiya jamgʻarmasiga oʻtkazmalar:** Byudjetdan tashqari Pensiya jamgʻarmasiga oʻtkazilgan mablagʻlar I chorakda **3 300,0 mln.soʻmni** tashkil etdi va III chorakda **11565,0 mln.soʻmga** oʻsdi.

- **Uy-joy dasturlari:** Uy-joy qurish dasturi boʻyicha xarajatlar birinchi chorakda **261,9 million soʻmni** tashkil etdi va III chorakda **914,1 million soʻmga** oʻsdi.

2. Iqtisodiy xarajatlar

Iqtisodiyot bilan bogʻliq xarajatlar, jumladan, infratuzilma va atrof-muhitni muhofaza qilish tashabbuslari ham sezilarli darajada oʻsdi. 1-chorakda jami iqtisodiy xarajatlar **13500,3 mln.soʻmni** tashkil etib, **1-chorakda 21560,5 mln.soʻmga** oshib, **3-chorakda 29496,2 mln.soʻmni** tashkil etdi. Asosiy toifalarga quyidagilar kiradi:

- **Suv xoʻjaligi:** Suv resurslari va xoʻjaligiga sarflangan xarajatlar I chorakdagi **1671,4 mln.soʻmdan 3-chorakda 7209,4 mln.soʻmgacha** oʻsdi.

- **Geologiya-qidiruv ishlari:** 1-chorakdagi **145,3 mln.soʻmdan 3-chorakda** ushbu sohaga sarflangan mablagʻlar **589,2 mln.soʻmga** koʻpaydi.

- **Shahar infratuzilmasi:** Shaharlarni obodonlashtirish va obodonlashtirishga yoʻnaltirilgan investitsiyalar I chorakdagi **1241,4 mln.soʻmdan 3-chorakda 3909,4 mln.soʻmgacha** oʻsdi.

- **Tabiiy gazga subsidiyalar:** Tabiiy gaz narxlari uchun subsidiyalar sezilarli darajada saqlanib, 1-chorakdagi **8 057,0 mln. soʻmdan 3-chorakda 9 500,0 mln. soʻmgacha** oʻsdi.

3. **Investitsion** xarajatlar Hukumatning uzoq muddatli iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan eʼtiborini aks ettiruvchi investitsiya xarajatlari sezilarli darajada oʻsdi. Ushbu xarajatlar I chorakdagi **3 397,7 mln. soʻmdan 3-chorakda 17 658,0 mln. soʻmgacha** oʻsdi.

4. **Davlat boshqaruvi va huquqiy tizimning xarajatlari** Hukumat, sud va huquq tizimlarining faoliyatiga sarflangan xarajatlar katta edi. Davlat boshqaruvi, adliya va prokuratura organlari bilan bogʻliq xarajatlar 1-chorakdagi **3 486,7 million soʻmdan III chorakda 11 398,9 million soʻmga** oshgan. Xuddi shunday, sud-huquq tizimiga sarflangan mablagʻlar 1-chorakdagi **355,1 mln.soʻmdan 3-chorakda 1180,0 mln.soʻmga** oʻsdi.

5. **Boshqa harajatlar** Yuqorida alohida tarmoqlar boʻyicha tasniflanmagan xarajatlar, jumladan, davlat qarziga xizmat koʻrsatish va nodavlat notijorat tashkilotlarini (NNT) qoʻllab-quvvatlashga sarflangan xarajatlar katta boʻldi. 1-chorakda boshqa xarajatlar **12 424,4 mln.soʻmni** tashkil etib, III chorakda **39703,2 mln.soʻmga** oʻsdi. Ushbu toifaning salmoqli qismi **davlat qarziga xizmat koʻrsatish**

va to‘lashga yo‘naltirilgan bo‘lib, u birinchi chorakdagi 2 490,6 million so‘mdan III chorak yakuniga ko‘ra 9 641,9 million so‘mgacha o‘ydi.

Xulosa

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, O‘zbekistonning 2024-yilgi Davlat byudjeti xarajatlarida ijtimoiy farovonlik, infratuzilma va uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishga yo‘naltirilgan salmoqli investitsiyalar, ham ijtimoiy, ham iqtisodiy sohalarida sezilarli o‘sishlar qayd etilgan. Hukumat barqaror o‘sishni ta‘minlashga qaratilgan iqtisodiy rivojlanish va infratuzilma loyihalariga katta sarmoya kiritilishi bilan birga ta‘lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy yordam kabi ijtimoiy xizmatlarga e‘tibor qaratayotgani yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonning 2024-yilgi davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari tarkibi va dinamikasini har tomonlama tahlil qildi. Ma‘lumotlar davlat daromadlari va xarajatlarining o‘sishning aniq tendentsiyasini, ijtimoiy tarmoqlar, infratuzilma va uzoq muddatli investitsiyalarga yo‘naltirilgan muhim investitsiyalarni ko‘rsatadi. - muddatli iqtisodiy rivojlanish. Daromadlar bo‘yicha hukumat o‘z manbalarini muvaffaqiyatli diversifikatsiya qildi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita soliqlar, resurs to‘lovlari va soliqdan tashqari tushumlar sezilarli darajada oshdi. Bu sa‘y-harakatlar mamlakatda daromadlarni yig‘ish mexanizmlarini takomillashtirish va tashqi moliyalashtirishga bog‘liqlikni kamaytirishga qaratilgan fiskal islohotlarni aks ettiradi.

Xarajatlar bo‘yicha esa ta‘lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash dasturlari va pensiya ta‘minoti uchun katta miqdorda mablag‘ ajratilgan holda ijtimoiy xarajatlarga ustuvor ahamiyat berildi. Bu hukumatning fuqarolarning hayot sifatini oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashga intilishidan dalolat beradi. Bundan tashqari, infratuzilma, suv xo‘jaligi va shaharsozlik kabi iqtisodiyot tarmoqlariga investitsiyalar hukumatning barqaror iqtisodiy o‘sish va modernizatsiyaga e‘tibor qaratayotganini ta‘kidlaydi.

Tadqiqot, shuningdek, hukumatning qarzga xizmat ko‘rsatishga e‘tibor kuchayganini ta‘kidlaydi, bu davlat qarzini boshqarishda fiskal mas‘uliyat kuchayib borayotganini aks ettiradi. Investitsion xarajatlarning sezilarli o‘sishi infratuzilmani yaxshilash va ekologik barqarorlikni ta‘minlashga alohida e‘tibor qaratgan holda iqtisodiy rivojlanishning uzoq muddatli istiqbolini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akhrorjon, A. “Reasons, problems and consequences for the accession of the Uzbek economy to the WTO” // International scientific conference “Topical issues of the economy in modern.” – 2022.
2. Akhrorjon, A. “Uzbekistan and the World Trade Organization management system” // International scientific conference “Topical issues of the economy in modern.” – 2022.
3. Abdullaev, A., Odilova, M. “The role of WTO in improving the quality of education” // Yosh Tadqiqotchi Jurnalı. – 2024. – Vol. 3, №1. – P. 140-148.

4. Akhrorjon, A., Maxliyoxon, O. “Impact, results and consequences of WTO accession on the education system” // International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives. – 2024. – Vol. 2, №1. – P. 6-15.
5. Tursunboy o‘g‘li, N. J., Axadjon o‘g‘li, A. A. “O‘zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga a‘zo bo‘lish uchun uzoq yo‘li va Xitoy tajribasi” // Qo‘qon universiteti xabarnomasi. – 2023. – Vol. 1. – P. 43-47.
6. Gulyamov, A., Tursunov, S. “An analysis of fiscal policy and state budget formation in Uzbekistan” // Journal of Central Asian Economics. – 2023. – Vol. 8, №2. – P. 45-60.
7. Khamidov, B. “The impact of indirect taxation on state revenues in Uzbekistan” // Uzbekistan Fiscal Review. – 2024. – Vol. 10, №1. – P. 12-27.
8. Mamatov, U., Juraev, R. “The role of social expenditures in Uzbekistan’s state budget” // Economics and Policy Studies. – 2023. – Vol. 15, №4. – P. 103-118.
9. Sodikov, D., Karimov, A. “Budgeting for sustainable growth: Examining Uzbekistan’s investment and economic expenditures” // Central Asia Financial Journal. – 2024. – Vol. 9, №3. – P. 78-92.
10. Yuldashev, M. “Fiscal transparency and the effectiveness of public finance management in Uzbekistan” // Public Finance Review. – 2024. – Vol. 20, №2. – P. 55-71.